

Peter Nantke

Johanna F. Zinke – náčrt životopisu

DĚTSTVÍ A MLÁDÍ

Johanna Zinke se narodila 3. února 1901 v Drážďanech do rodiny Schabergových, která patřila k Ochranovské jednotě bratrské. Otec Schaberg byl obchodním zástupcem s tabákovým zbožím a bydlel se svou rodinou v malém městečku Radebeul v bezprostředním sousedství Drážďan. Jako asi mnoho dětí v této době prožívala Johanna nepřekonatelně velký rozpor, který se rozevřel mezi pojetím světového názoru ve škole a křesťanskou vírou v rodném domě. Byla druhým dítětem v rodině. Hluboce uctívala o rok staršího, spirituálně nadaného bratra, jenž se později rozhodl pro život misionáře ve službách aktivního křesťanství. O něco mladší druhý bratr se přiklonil k moderním proudům své doby. Nejmladší bratr se později jako vážený pracovník ve velkém průmyslovém podniku staral o tamní pravidelné evangelické bohoslužby. Tak stála Johanna jako mladistvá v nejdůležitější době svého dospívání mezi dvěma světy a rozhodla se zprvu pro moderní dobu a tím pro materialistický světový názor.

STUDIUM A POVOLÁNÍ

Po první světové válce studovala Johanna Schaberg výtvarné umění na uměleckoprůmyslové škole v Drážďanech. Na základě tohoto vzdělání bylo tehdy možno v odpovídajících předmětech nastoupit do učitelského povolání. Na tento cíl se Johanna Schaberg zaměřila. Jejimi studijními předměty byly ruční práce a výtvarné umění, které tehdy přišly do módy. Během studia se zabývala zejména sochařstvím, k němuž vyvinula zvláštní vnitřní sklon. Po ukončení studia v září roku 1925 se Johanna Schaberg ve věku 24 let provdala za svého kolegu Ericha Zinkeho, který měl velkou lásku k malování a grafice. V následujících letech si mladí manželé postavili dům v saském Freibergu. Tam patrně chtěli zůstat, avšak život s nimi měl jiné úmysly. Erich Zinke přijal místo na Pedagogickém institutu Technické vysoké školy v Drážďanech, což nutně vyžadovalo jeho přestěhování do Drážďan. To se uskutečnilo v roce 1929. V roce 1928 podnikl mladý pár cestu za uměním, která je vedla do Španělska, Pyrenejí a do Francie. Tato cesta zanechala v Johanně Zinke trvalé stopy pro celý pozdější život.

SETKÁNÍ S ANTROPOSOFIÍ

Roku 1930 se v Drážďanech narodila nejstarší dcera Ursula a roku 1934 druhá dcera Sonja. V pozdějším věku se v roce 1942 narodil ještě syn Peter. Kvůli dětem byl další Johannin postup v povolání přerušen, zároveň se však důkladně změnil celý její život i světový názor. Starší dcera se jí totiž ptala na mnoho věcí, na které nedokázala odpovědět, a mladší dcera neakceptovala domácího lékaře, takže bylo nutné najít jiného. Na doporučení šla Johanna Zinke k antroposofickému lékaři dr. Magerstädtovi, díky němuž se poprvé setkala s antroposofií a Obcí křesťanů. Zde konečně našla odpovědi na otázky starší dcery. V roce 1936 ji poslal dr. Magerstädt pro srdeční chorobu do sanatoria Burghalde, kde poznala dr. Eugena Koliska. Toto setkání osudově prohloubilo její důvěru v duchovní vědu Rudolfa Steinera.

POVÁLEČNÁ DOBA

Generace, jejíž mládí spadá do doby první světové války a jejíž hlavní tvůrčí doba by bývala měla být v letech 1933 až 1945, byla kdysi nazvána ztracenou generací (Rainer Zimmermann 1980). Ztracenou byla nazvána proto, že duchovní poslání této generace bylo potlačeno a zničeno. Po době nacismu a zážitcích války stáli tito lidé před prázdňem. Johanna Zinke byla nyní po válce v Drážďanech nucena žít v rodině a nastoupila proto opět do svého zaměstnání jako učitelka, zprvu v Novoměstské vyšší dívčí škole, pak od roku 1948 ve waldorfské škole, do které mezitím chodily i její děti. Roku 1949 byla waldorfská škola komunisty zavřena a Johanna Zinke přešla do pomocné školy vedené ve smyslu waldorfské pedagogiky. Zavření waldorfské školy hluboce zasáhlo do života rodiny. Dcera Sonja nechtěla chodit na sjednocené gymnasium a odešla se souhlasem rodičů přes hranice do západního Německa, aby chodila do waldorfské školy v Tübingenu. Během roku 1955 se manželé Zinke rozešli a Johanna Zinke od té doby žila sama s dcerou Ursulou a synem Peterem.

NOVÝ ŽIVOTNÍ ÚKOL

Od setkání s dr. Magerstädem se Johanna Zinke začala vpracovávat do antroposofie. Když v roce 1961 odešla do důchodu, pročetla si kurs Rudolfa Steinera o hláskové eurytmii a narazila tam na překvapující poukaz, že každá vyslovená hláska vytváří ve vzduchu jasně určenou proudovou podobu, kterou lze zviditelnit. Probádat tento fenomén se jí nyní stalo životním úkolem, kterému se věnovala až do smrti. Jako učitelka nemohla jinak, než sdělovat jiným lidem to, co v ní žilo, a tak v průběhu příštích let často přednášela a pořádala výstavy. Prostřednictvím bohatého, léta sbíraného materiálu tak v mnoha lidech probouzela aktivní zájem. Uvědomíme-li si, jak skromné prostředky měla Johanna Zinke na své výzkumy v tehdejší NDR, jak dokázala vnášet své otázky mezi nejrůznější osobnosti a jak se jí takto dostávalo ze všech stran pomoci a podpory, takže nakonec mohla provést celé pokusné řady s nejmodernějšími přístroji, můžeme mít k této badatelce jen největší úctu a obdiv. Johanna Zinke zemřela 1. června 1990 o letnicích v Siegeniu. Z vnějšího pohledu nebyla její práce ještě uzavřena, ale poznávací otázky, které v ní žily, si dokázala zodpovědět. A tak je možné říci, že úkol, který si sama vytyčila, také dokončila. Na konci svého dlouhého a prací naplněného života zažila ještě pád Berlínské zdi, událost, která na ni hluboce zapůsobila. Svým životem obsáhla a zpracovala celou epochu, ve které lidstvo muselo projít různými katastrofami. Johanna Zinke prožívala tuto dobu jako svou, a tak odešla ze smyslového světa ve chvíli, kdy viděla, že osudy Evropy se chýlí k lepšímu.

Jak vznikají vzdušné podoby hlásek? o objevech Johanny Zinke

Všichni jsme už někdy pozorovali, jak se v zimě při vydechnutí tvoří před nosem obláčky páry. Ještě patrnější jsou tyto obláčky, začneme-li s někým hovořit. Sice se v okolním vzduchu rychle rozplývají, ale jejich prchavé tvary můžeme jasně pozorovat. Není to nic neobvyklého. Ale kdo by v těchto vzdušných podobách naší mluvy hledal něco určitého, něco, co sleduje pevné zákonitosti stejně jako třeba růst rostlin?

Johanna Zinke jednoho dne začala takové zákonitosti hledat. Zájem o tento fenomén se v ní probudil poté, co našla u Rudolfa Steinera následující větu: „Všechno, co vyslovujeme, vtiskuje do vzduchu určitý tvar, jenž ovšem není vidět, ale jehož existenci musíme prostě předpokládat. O něm si dokonce můžeme myslet, že by se dal technickými prostředky bez lidské kresby zafixovat.“ To chtěla vyzkoušet. Chtěla vědět, jestli tyto tvary jsou stále stejné, nebo jestli se mění, a když ano, tak podle jakých pravidel, zkrátka: které zákonitosti v nich lze nalézt.

Začala jednoduchými pokusy. v zimě 1962 při teplotách okolo -15° C si pověsila na prádelní šňůru tmavou plachtu a fotograf musel za správného slunečního osvětlení před plachtou dělat snímky vzdušných tvarů vznikajících při vyslovení hlásek. s úžasem si potom prohlédla hotové snímky ukazující charakteristickou podobu každé hlásky. Krátce potom „objevila“ možnost dělat stejné snímky v teple, kdy pokusná osoba před vyslovením hlásky vdechla kouř z cigarety. Tyto snímky byly docela podobné. Tak pokračovala v těchto pokusech a vypracovala postupně stále vytříbenější zkušební metody. Našla ještě další dvě metody zobrazení tohoto fenoménu, které však vyžadují náročné technické vybavení a v kontextu jejího díla nehrají velkou roli. Avšak významné vylepšení pokusů se jí podařilo poté, co použila kameru s běžícím filmem. Mohla tak sledovat vznik, růst a rozpuštění vzdušného tvaru ve všech jednotlivých fázích. Postupem času tak vytvořila dlouhé řady snímků: stejnou hlásku v různých časových odstupech, vyslovenou různými osobami, v různém duševním rozpoložení nebo s různou intencí. Samozřejmě procházela celou abecedou. Stále se snažila v zachycených obrazech číst, aby jednou dokázala odhalit tajemství skryté v těchto vzdušných podobách hlásek.

Uvědomme si krátce podmínky potřebné k tomu, aby se vzdušná podoba vůbec utvořila. Je k tomu třeba lidský dech. To je vzduch, který obsahuje vlhkost a má určitou teplotu. Jak obsah vlhkosti, tak teplota jsou obvykle vyšší než u venkovního vzduchu. Výdech také obsahuje něco málo prachu, třebaže není vůbec vidět. Vydechujeme-li při dostatečně nízkých teplotách, sráží se okolo prachových zrněk jako kolem kondenzačních jader v dechu obsažená vlhkost, která je oproti venkovnímu vzduchu značně vyšší a tvoří obláček. Tento obláček zviditelňuje proudění a víření dechu při setkání s více méně nepohyblivým venkovním vzduchem. Stejným způsobem se zobrazuje proudění dechu, obsahuje-li dech kouř cigarety. (I další dvě metody spočívají ve zviditelnění vzdušných proudů.) Tak lze popsat ryze fyzikální podmínky.

Podstatné však je, že dech, dříve než se nosem či ústy dostane do venkovního vzduchu, prochází hlasivkami, ústní a zčásti i nosní dutinou, a získává tak určitou rychlost, směr a tvar.

Tento tvar se pak odráží a zobrazuje v oblaku před ústy, který lze docela jasně přiřadit ke konkrétní hlásce. Vznikají tak charakteristické vzdušné podoby hlásek zčásti se podobající eurytmickým formám těchto hlásek, nebo dokonce v náznaku i našim písmenům. To všechno lze pozorovat na vystavených snímcích.

Tento fenomén je pozoruhodný. Poukazuje na to, že vzdušné podoby hlásek nejsou pouhými vnějšími jevy, ale vnějším zobrazením něčeho niterného. Vyslovujeme-li například hlásku „d“ a uvědomujeme-li si při tom s tím spojený vnitřní zážitek, můžeme ho popsat jako jemný náraz nebo dotek něčeho vnějšího, který tam zanechává určitou stopu. Význam slova „do“ či „díra“ vyplývá z tohoto zážitku. I slovo „dlaň“ s ním souvisí. Může se aktivně něčeho „do“-týkat – to je gesto eurytmického „d“ – nebo pasivně něco přijmout „do“ sebe. Při vyslovení hlásky „d“ se špička našeho jazyka dotýká patra a zubů. Uskutečňuje vnitřní gesto jako vnější pohyb. Vzdušný tvar, který přitom vzniká, toto gesto zobrazuje navenek. Ukazuje oblouk vypínající se ve svém středu dopředu, jakoby jemně tlačil na vzduch před sebou. A tento oblouk opět nacházíme u písmene „D“. Z toho je patrné, že prvotní jev je vnitřní gesto, které pak nalézá vnější výraz v pohybu mluvidel, popřípadě v eurytmickém gestu či v písmu, a nakonec se zobrazuje ve vzdušné podobě hlásky. Od tohoto objevu je už jen krok ku představě, že v slově spočívá tvůrčí síla, která působila na počátku veškerého bytí. „V prapočátku bylo Slovo.“ Tato věta se takto naplňuje novým obsahem.

Přidejme ještě pohled na budoucnost člověka, který je svou mluvou povolán stát se tvůrcem nového světa. „V člověku dnes existují orgány, které dospěly takřkajíc ke konci svého vývoje; později už nebudou v lidském těle. Pak jsou jiné, které se budou přetvářet, jako například náš hrtan, jenž má před sebou významnou budoucnost, ovšem v souvislosti s naším srdcem. Dnes je lidský hrtan teprve na začátku svého vývoje. Jednou se stane rozmnožujícím orgánem proměněným v orgán duchovní. O tomto mystériu si můžete udělat představu, zjednáte-li si jasno, co dnešní člověk svým hrtanem vyvolává. Když zde mluvím, slyšíte má slova. Tím, že tento sál je naplněn vzduchem a že v tomto vzduchu se vyvolává určité vlnění, jsou má slova přenesena k vašemu uchu, k vaší duši. Když vyslovím slovo, například „svět“, pohybují se vzduchem vlny – ty jsou ztělesněním mých slov. To, co člověk dnes takto vyvolává, nazýváme tvoření v neživé, minerální říši. Pohyby vzduchu jsou pohyby minerální. Svým hrtanem člověk působí na své okolí na úrovni minerálů. Ale člověk půjde ve svém vývoji dál a jednou bude působit na úrovni rostlin; dokáže potom vyvolávat nejen minerální, ale i rostlinné vlnění. Bude „vyslovovat“ rostliny. Další stupeň bude, že bude „vyslovovat“ cítící bytosti a na nejvyšším stupni svého vývoje bude svým hrtanem vyvolávat bytosti sobě rovné. Jako dnes dokáže slovem vyslovovat pouze obsah své duše, bude schopen vyslovovat sám sebe.“ (Rudolf Steiner, Apokalyptické pečete, Stuttgart, 16. září 1907) Objevy Johanny Zinke, jakkoli jsou teprve na začátku, jsou krokem na cestě k pochopení tohoto velkého mystéria člověka.

Frank Peschel